

Vrijdag 2/10/1914 - ochtendeditie

Berlijn, 1 oktober. Het grote hoofdkwartier meldt vanavond dat de aanval op de stelling van Antwerpen met succes wordt voortgezet.

Berlijn, 1 oktober. Hier is een niet officieel bericht ontvangen dat 30 Franse vliegtoestellen door de Duitsers in België zijn veroverd.

Berlijn, 1 oktober. In tegenspraak met geruchten dat prins Adalbert van Pruisen, de derde zoon van de keizer, op het Belgische oorlogstoneel is gevallen, kan worden meegedeeld dat geen enkele prins uit het keizerlijk huis is gesneuveld en dat prins Adalbert, die bij de marine dient, niet in België is geweest.

De strijd om Antwerpen.

Telegrammen in het ochtendblad van gisteren meldden de beschieting van enige Antwerpse forten op het zuidfront en zelfs reeds, althans volgens het bericht van Duitse kant, de vernietiging van een tweetal. De namen dezer laatste zijn niet genoemd, vermoedelijk zijn het de forten Walem en Sint Katelijne Waver.

Van een krachtige infanterieaanval op dit vestingfront vernamen we echter niets, enkel van een beschieting door artillerie.

De reden, waarom de Duitsers eerst nu tegen Antwerpen gaan ageren is niet met zekerheid vast te stellen. Nu de Duitsers er in Frankrijk allesbehalve rooskleurig voorstaan, kunnen we ons niet voorstellen, dat enerzijds een belangrijke krijgsmacht zal worden afgezonderd voor het beleg van Antwerpen.

Dit zou in strijd zijn met de économie des forces. De Duitse strategie eist, dat eerst het Franse leger moet verslagen worden voor en aler minder belangrijke doelen kunnen worden bestreden.

We weten echter, dat de Belgen de laatste tijd weer actiever zijn geworden en die ondernemingslust kan de Duitsers veel nadeel berokkenen. Heel wel mogelijk is dus, dat van Duitse zijde demonstratief wordt opgetreden met het doel, de Belgische legermacht aan Antwerpen te binden

Het vernielen van enige forten door artillerievuur kost de aanvaller slechts munitie, maar zou op de verdediger ongetwijfeld indruk maken. Intussen wordt uit Antwerpen gemeld, dat de forten weinig of niets geleden hebben, zodat het vertrouwen in het weerstandsvermogen der forten nog ongeschokt zal zijn.

Het beleg van Antwerpen.

Het Berliner Tageblatt schrijft:

Sedert einde augustus trekken Duitse troepen dicht langs de zuidkant van Antwerpen. De 27^e van dezelfde maand is niet ver van Mechelen een bloedig gevecht geleverd, waarbij een Belgische uitval achter de uiterste linie teruggeslagen werd. Steeds enger is langzamerhand de gordel van Duitse troepen in het zuidwesten om België's laatste toevlucht getrokken. En ook van het oosten uit wordt de insluiting steeds nauwer. De thans gemelde beschieting van de uiterste fortenlinie, welke in het geheel een omvang heeft van meer dan 130 km, wijst erop dat de Belgen de vooruitgeschoven steunpunten der forten niet meer kunnen houden. Zolang het enigszins mogelijk is, moet een vesting, welke een beleg tegemoet gaat, er aan denken de naderende tegenstander op te houden. Het kwam er dus ook voor de verdedigers van Antwerpen op aan dat de Duitse kanonnen zo laat mogelijk hun vuur op de verdedigingswerken zouden richten. Elke geregelde belegering leidt tenslotte tot de val van een vesting, en hoe later Antwerpen valt, des te beter is het voor de krijgsverrichtingen der verbonden Engelse en Franse legers.

Daar Mechelen reeds 's nachts na het eerste bombardement door de Duitsers is bezet, blijkt de beschieting reeds doel te hebben getroffen. De oostkant van Mechelen ligt op slechts 3 km ten zuiden van de twee beschoten forten Walem en Sint Katelijne Waver. Achter deze forten stroomt de Rupel traag door het inundatieterrein, en ten oosten van de straatweg Mechelen-Antwerpen de Nete door een hoger terrein, dat zich leent voor onze aanval. Onze beschieting van moderne vestingen heeft tot dusverre een schitterend resultaat opgeleverd, en we mogen ook nu weer succes verwachten, dat zwaar zal wegen, daar het ons van een lastige vijand in de rug zal bevrijden.

Op weg naar Frankrijk.

Brussel, 26 september.

Een onzer correspondenten schrijft: Op mijn weg naar Brussel, komende uit de richting van Sint-Truiden, vertelt een gemoedelijke Mecklenburgse wachtmeester van het 17^e regiment doodskophuzaren ons een aardig staaltje van de durf van een Belgisch officier, die te paard drie man van de wachtposten naar zich toeriep, en hen met de revolver dreigde: "Hände hoch!" Er bleef niets over dan te gehoorzamen, en de drie Duitse soldaten waren door hem gebonden en weggevoerd. De Duitse wachtmeester zelf noemt het een kranig stukje.

In Tienen was het erg levendig; op de markt gaf de militaire kapel een concert. De commandant schijnt erg op muziek gesteld te zijn, want het eerste concert, dat hij hier liet geven, was op de avond zelf van de inbezitneming door de Duitsers. Toen moesten de burgers zelf de muziek leveren, en ofschoon hun hoofden daar helemaal niet naar stonden, vond de commandant, dat het "Zur Beruhigung" zijner troepen absoluut noodzakelijk was.

We nemen altijd wat Duitse kranten mee om hier en daar iemand plezier te doen, maar als we er hier in Tienen een paar weggeven, wordt onze auto letterlijk bestormd, en geen enkele kunnen we er meer redden.

Klaarblijkelijk zijn de Duitsers helemaal niet tevreden met de uitvallen der Belgen en de geschiedenis van Lanaken. Tenminste, ze steken het volstrekt niet onder stoelen of banken, dat ze hieraan een einde willen maken, en er weer een 20 à 30.000 man zullen komen, om "die Ecke dort oben" schoon te vegen.

Met opzet vermijden we de stad Leuven en rijden, voor de gevangenis langs, waarop de Duitsers reeds "Zuchthaus" geschreven hebben, om de stad heen.

Te Brussel is er nog steeds veel volk op de been, en men meent, dat de Duitsers binnenkort zullen verdwijnen. Algemeen hoort men dan weer zeggen, dat Antwerpen belegerd wordt, en er binnenkort stormgelopen zal worden. De Brusselaars staan voortdurend op de hoogste punten van hun stad, in de hoop de bevrijders te zullen zien aankomen. Zo voerde men mij van de Hollandse club naar een der mooiste uitzichtpunten der stad, namelijk het terras op het café Elite, dat 30 m hoog is en van waar men ieder ogenblik de granaten bij Mechelen kan zien uiteenspringen. Gisteren werd Hofstade door het Belgische fort Walem beschoten, wat duidelijk van hieruit gevolgd kon worden.

Brussel, 27 september.

Te Brussel ben ik vrij laat 's avonds aangekomen.

's Morgens bij het bezorgen van enige brieven, merk ik, dat alle uitgangen uit de stad streng bewaakt worden. Overal vragen de posten ijverig naar het bewijsje, dat ik heb om vrij met mijn

automobiel te mogen passeren. De trams naar Laken, Berchem en Tervuren lopen niet meer tot hun eindpunten, maar stoppen in de stad.

Op het Douaneplein vind ik een heel regiment aan het oefenen. Het zijn blijkbaar jonge kerels van de laatste lichting die, dadelijk hierheen vervoerd, eerst hier gedrild worden voor de ogen der Brusselse bevolking. Dit zou, dunkt mij, best wat verder buiten de stad kunnen gebeuren.

Het gemeentebestuur van Brussel heeft dwars over de brede wandeltrottoirs linnen stroken aan de bomen laten vastmaken, waarop staat: "Réservé aux piétons". Een ruiter te paard kan onmogelijk onder deze stroken door, maar reeds zag ik een Duits officier met ordonnans, die eenvoudig om deze waarschuwing heenreed, en toch weer op het wandelpad kwam.

Het mooie uitzichtpunt op het dak van het restaurant Elite, waar ik ervan sprak, is nu op bevel der Duitse autoriteiten voor het publiek gesloten, wat voor ons jammer is. Want zonder ophouden hoort men gisteren en vandaag het grof geschut der vechtenden en als oorlogscorrespondent wil men dan ook wel weten, waar dit vandaan komt. Tussen de zware slagen hoort men de lichtere van de veldkanonnen, en waarschijnlijk spant het erg in de richting van Ninove, dat, naar het heet, door de Duitsers weer ontruimd is.

Het blijft uiterst moeilijk Brussel te verlaten en we troffen gisteren verscheidene Hollanders, die geen verlof konden krijgen om naar Maastricht terug te keren.

Wijzelf moesten helaas bij Enghien terugkeren van een reisje naar het zuiden, dat echter weer hervat zal worden. In Halle wachtte ons iets bijzonders.

Midden in het door de Duitsers bezette gebied hebben de Belgen en Fransen ze bestookt en wel door middel van treinen, die ze, zonder bemanning, in razende vaart naar het door de Duitsers bezette spoorwegnet afgezonden hebben van de richting van Calais uit. De eerste dezer treinen is tot voorbij Halle gekomen. Gelukkig voor de Duitsers had een groot troepentransport enige minuten van tevoren het station verlaten en was men juist aan het rangeren.

Zo werden slechts twee Duitse manschappen van het spoorwegpersoneel het slachtoffer. Met donderend lawaai en vreselijke vaart stortte zich de trein, waarvan de wagens met nat zand bezwaard waren, op de rangerende trein, en nu ligt bij het station te Halle een verwarde massa van wagens en ijzerwerk.

Dit was mogelijk doordat tot voor kort het spoorwegverkeer naar het westen nog doorging, en de spoorlijnen in westelijke richting niet opgeblazen waren.

De Duitsers, voor herhaling bevreesd, lieten dadelijk twee kleine bruggen ten westen van Halle springen, en bijna onmiddellijk daarop kwamen nog twee dolle locomotieven uit die richting, die nu, zonder schade te veroorzaken, in de afgrond stortten.

Natuurlijk geeft dit heel wat stof aan de eerbare bewoners van Halle en vormt deze overval der ijzeren monsters het geliefkoosde onderwerp van hun gesprek. Hieraan moet het ook toegeschreven worden, dat de mensen per se willen, dat de Fransen hier vlakbij zijn. In Brussel vertelt men u onophoudelijk, dat de Fransen reeds in Bergen zijn. Gaat ge in de richting van Bergen, zo wijken de Fransen, al naarmate ge Bergen nadert en in Bergen vertellen ze dan, dat de Fransen reeds bij Rijsel staan. Toch blijken de Duitsers niet gerust te zijn. In Buizingen, een dorp bij Halle, hebben ze eergisteren de burgemeester en de pastoor plotseling gevangen genomen als

gijzelaars, wat er op wijst, dat ze verwachten, dat er binnenkort daar iets kan gebeuren.

In Halle zelf houden de Duitsers aldoor drie gijzelaars uit de burgerij gevangen, die elkaar elke 12 uur aflossen, net als de wacht, voor hun deur. Van 's morgens zes tot 's avonds zes zitten drie ongelukkige burgers onder bewaking van twee Duitse schildwachten, in het kabinetje van de burgemeester. Om 6 uur komen er drie anderen, aangewezen door de Duitse commandant, die er weer tot 's morgens 6 uur zitten, enz.

“Time is money” is niet meer van toepassing in België op het ogenblik. Niemand voert iets uit, de cafés zitten vol, en de armen staan op straat, zenuwachtig tezamen lopend bij het geringste opstootje.

Ook voor de aanplakbiljetten, waarvan we er steeds nieuwe krijgen, staat het vol.

Nu weer is den volke kond gedaan, dat zij, die hiertoe geen speciale geschreven permissie hebben, niet mogen fotograferen, noch in Brussel, noch in het door de Duitsers bezette gebied, op straffe van een jaar gevangenis of 3000 frank boete en inbeslagneming van camera en platen. Maar veel gewichtiger voor de Brusselaars is de mededeling, dat in het vervolg geen bons meer uitbetaald zullen worden, die de Duitsers uitgeschreven hebben, daar de oorlogsbelasting, die aan Brussel opgelegd is, nog niet ingekomen is.

Uit België.

Aan het slot van een overzicht omtrent het bombardement der forten van Antwerpen zegt het Handelsblad van Antwerpen:

“Geen enkel fort is erg beschadigd, geen enkel fort is gedeeltelijk vernield.

“Tevens moet gezegd worden, en dat weten wij door de luchtverkenner, dat deze artillerie-demonstratie, door geen sterke infanteriemacht is gesteund.

“Het grote doel dezer beschieting is te beletten, dat de Belgische troepen nog uitvallen doen en hun communicatielijn bedreigen. Van beleg van Antwerpen is er geen sprake.

“Onder bescherming van het vuur onzer forten, hebben de Belgische troepen dan ook dinsdagnamiddag Mechelen weer bezet.”

De beschieting van het fort van Lier heeft woensdag de ganse dag geduurd tot ongeveer half vijf. Bij tussenpozen lieten de Duitsers ook nog enige kogels op de stad Lier vallen.

Een granaat is op het klooster der Zwartzusters, in de nabijheid van de kerk, neergekomen en heeft daar de hele boel in gruis geslagen, tot zelfs een gedeelte der kerk.

In het klooster der paters Jezuïeten is een bom door het dak gevallen en heeft veel schade aangericht. De paters hebben het klooster verlaten, alleen de overste is er nog. Ook het gasthuis is erg gehavend.

In de Eikenstraat is een huis in brand geraakt.

Toen de Duitsers zich niet meer lieten horen, zwegen ook de Belgische kanonnen.

Het geschut der vijandelijke kanonnen heeft geen schade aangericht aan het fort van Lier, en de andere forten hebben met evenveel succes gewerkt.

De bevolking van Lier heeft de stad verlaten.

Wat de beschieting van Heist-op-den-Berg, Herentals, Hallaar, Itegem, Meerhout en andere plaatsen in de Kempen betreft, deze is gebeurd door lichtere artillerie.

Buiten de doden te Lier zijn er slachtoffers te Hallaar en te Itegem, neergeschoten door uhlanen of gedood door bommen. Doch men kan, zegt het Handelsblad van Antwerpen, niet altijd alles voor waarheid aannemen wat door vluchtelingen wordt verteld.

Overal zijn er echter in die dorpen huizen afgebrand of vernield.

Te Gent zijn 50 tot 60.000 vluchtelingen aangekomen. Hun is de raad gegeven, zoveel mogelijk naar Engeland te gaan.

De correspondent van de Times seint uit Antwerpen:

De Duitsers zijn begonnen hun grote kanonnen op te stellen, maar of het hun zal lukken is een andere vraag, die zeker ontkennend zal moeten worden beantwoord, indien de plannen der Belgen worden uitgevoerd.

De overheden berekenen, dat de Duitsers enkel toegang tot de stad kunnen krijgen, mits zij een verlies van 100.000 man doden en zesmaal zoveel gewonden willen dragen.

Verder beschrijft de correspondent de verwoestingen, die de Belgen rond Antwerpen hebben moeten aanrichten om alles gereed te maken voor de verdediging.

De grootste moeilijkheden, gaat hij voort, worden met merkwaardige blijmoedigheid onder het oog gezien, en het voeden der troepen in de uiterste loopgraven geschiedt met het beste gevolg. Elke dag bezoekt de koning de vuurlijn, en de hartelijkheid van zijn ontvangst

schijnt van dag tot dag toe te nemen. Ook de koningin speelt een grote rol in de algemene werkzaamheid en elke dag kan men haar zien in de straten van Antwerpen op weg naar een of ander liefdadig werk.

In België zijn de volgende spoorweglijnen opgeblazen door Belgische troepen:

In Limburg: te Diepenbeek een deel van de lijn Hasselt- Bilzen; bij Genk, een deel van de lijn Hasselt-Maaseik; vlak bij Hasselt, een deel van de spoorweg naar Diest.

In Henegouwen: de viaduct van Bierghes, tussen Edingen en Halle; een deel van de spoorweg te Masnuy St-Pierre, tussen Jurbise en Soignies.

In Brabant: een paar punten tussen Leuven en Brussel.

Het Journal de Gand van maandag schrijft:

Franse troepen zijn te Doornik aangekomen. De Duitsers, die de stad nog bezet hielden, hebben de vlucht genomen, met achterlating van 47 krijgsgevangenen, die naar Brugge en Kortrijk zijn gezonden.

Het gerucht loopt te Antwerpen, dat de aansluiting tussen Belgische troepen in Vlaanderen en troepen der bondgenoten, komende uit Frankrijk, op het punt is verwezenlijkt te worden.

Naar uit Brugge aan Belgische bladen wordt geseind, zijn verscheidene gemeenten van West-Vlaanderen verwittigd, dat Algierse troepen daar zullen worden ingekwartierd.

In Luik en de streek tussen Luik en Visé, door de Duitsers bezet gehouden, is de gemeenten aangezegd, dat het openbaar leven zijn gewone gang moet gaan en dat dus ook de lagere en middelbare

scholen, waarvan de vakanties in België tot 1 oktober duren, gisteren weer moesten beginnen. Het onderwijs zou op de gewone wijze en door de Belgische onderwijzers en onderwijzeressen gegeven worden, zoals voorheen. Alleen moet de leerlingen ingeprent worden, dat ze op straat geen betogingen tegen de Duitsers mogen houden. De gemeentekassen zijn echter leeg. En het onderwijzend personeel zal dus, zolang de gemeenten, waar het werkzaam is, onder Duits bewind staan, misschien zonder salaris zijn ambt moeten vervullen.

Men schrijft ons uit Vlaanderen woensdagavond:

Sedert een paar dagen beleven wij hier in België een onstuimige aanval der Duitsers langs alle kanten. De Schelde-linie te Aalst en Dendermonde heeft voortdurende schokken te doorstaan; de stelling Antwerpen wordt geweldig beschoten, waarbij Mechelen het kind van de rekening wordt, en in de Kempen worden zonder enig klaarblijkelijk strategisch belang steden en dorpen beschoten.

Laat ik trachten te vertellen wat er gebeurd is in de laatste twee dagen; in hoofdlijnen heeft het officiële Belgische communiqué van gisterenavond u op de hoogte gebracht.

Aalst is dan zondag en maandag beschoten, zonder dat er heel veel schade schijnt te zijn aangericht. De bewoners waren allen gevlucht. Dinsdagavond waren er in de stad nog een 1500 Duitsers. De geneeskundige dienst heeft het zwaar te verduren had, daar het hospitaal door kanonschoten getroffen werd en men met moeite de gewonden in veiligheid heeft kunnen brengen. Vandaag was de stad nog steeds in Duitse handen. Tussen Oordegem en Kwatrecht is, zonder veel succes, gedurende korte tijd een artilleriegevecht geleverd.

In Mechelen, dat zondag zo hevig beschoten werd en waarover ik u reeds bijzonderheden berichtte, blijft van het station weinig meer over. De Belgische troepen hebben gisteren onder dekking hunner artillerie de stad weer kunnen bezetten.

De beschieting van de puinhopen van Dendermonde is vanmorgen voor de zoveelste keer herbegonnen; om 11 uur stond hier het station in brand, terwijl gisteren het bombardement vooral aan verschillende fabrieken grote schade heeft aangericht. De Duitsers zijn meester van de stad, maar worden van de overzijde der Schelde bestookt. In de buurt van Antwerpen gaat het beschieten der zuidelijke forten steeds voort. Walem, Duffel en Sint Katelijne Waver antwoorden echter hardnekkig.

Uit Doornik meldt men dat het stadhuis de vlaggen der verbondenen heeft uitgestoken en in de straten de Belgische driekleur wappert.

De tijding van Reuter, dat Bergen in brand zou staan, is onjuist gebleken.

Men schrijft ons uit Breda:

Op reis naar Antwerpen passeerde gisteravond hier een gedeelte der Belgische ambulance, welke van het begin van de oorlog werkzaam is geweest in de tot hospitaal ingerichte "Fabrique Nationale" te Herstal bij Luik.

De verplegers vertelden, dat, aangezien het hospitaal thans geheel leeg was, zij zich met verlof der Duitse Kommandantur te Luik naar Nederland hadden begeven. Via Breskens wilden zij nu Antwerpen bereiken.

Ze hadden zeer druk werk gehad in de eerste weken. Na de gevechten bij Namen was het hospitaal vol met Belgische, maar in

hoofdzaak Duitse gekwetsten. Ze hadden toen 400 gewonden te verplegen. Later is dit aantal gedaald tot 82.

Van de gewonden waren de Duitse soldaten gewoonlijk het ergst gekwetst. Half hersteld moesten deze reeds naar Duitsland vertrekken. De Belgen waren bijna altijd licht gekwetst. Van Duitse zijde waren de verplegers steeds voorkomend behandeld. Verplegingsartikelen waren in voldoende hoeveelheid aanwezig, evenals er ruim voldoende voedsel is.

Van Belgische zijde.

De Belgische legatie te 's-Gravenhage deelt het volgende telegram dat zij van de minister van Buitenlandse Zaken ontvangen heeft mee:

Antwerpen, 1 oktober, 6 uur 's avonds.

De forten van het zuiden en het zuidoosten van Antwerpen zijn sinds 27 september met het zwaarste geschut gebombardeerd, doch bieden krachtige weerstand. De aanval heeft in het bijzonder plaats tegen de forten van Walem, Sint Katelijne Waver en Lier. Op het zuidwesten is de aanval van de Duitse troepen tegen Willebroek afgeslagen.

Vrijdag 2/10/1914 - avondeditie

De belegering van Antwerpen

Antwerpen, 1 oktober. De Duitsers hebben de stelling Antwerpen de hele nacht gebombardeerd. Onze forten beantwoordden het vuur op prachtige wijze en leverden de aanvallers het bewijs, dat hun strijdmiddelen nog steeds ongerept zijn.

Hedenmorgen is het artillerieduel over het gehele front voortgezet.

Daar de Duitsers zich opnieuw in Mechelen gewaagd hadden, hebben onze troepen de stad gebombardeerd.

Walem (zowel de naam van het fort aan het zuiderfront van de eerste linie der stelling als van het daarachter gelegen dorp) is zwaar beschoten. Te Rumst (dorp binnen de eerste linie, aan de samenvloeiing van Nete en Rupel en noordwestelijk van Walem gelegen) werd aan de Belgische troepen bevolen naar goeddunken te schieten. Dit duurde 2,5 uur, waarop de Duitsers zich in wanorde terugtrokken, reusachtig veel doden en gewonden achterlatend.

Antwerpen, 1 oktober. Vannacht is achtereenvolgens te Mol, Retie, Turnhout, Leopoldsburg, Merksplas, Brecht, Oostmalle en Westmalle een Zeppelin gesignaleerd. Om 3 uur 30 's morgens wierp het luchtschip bommen uit in de omtrek van het fort Broechem (fort van de eerste linie aan de oostkant van de stelling Antwerpen), zonder evenwel grote schade aan te richten. Daarop naderde de Zeppelin de stad, doch de forten dreven het luchtschip op de vlucht.

Rotterdam. Belgische kinderen.

Tot het gemeentebestuur van Rotterdam is de vraag gericht, of er onderdak gevonden kon worden voor 2500 Belgische kinderen met geleiders.

Naar wij vernemen, zal vermoedelijk voor deze kinderen gelegenheid kunnen worden verschaft in de gebouwen van de Holland-Amerika-lijn.

De toestand te Antwerpen.

Het Handelsblad van Antwerpen schrijft, dat hetgeen de Duitsers thans tegen de vesting ondernemen, niets anders is dan een demonstratie van de artillerie, door een sterke macht infanterie gesteund. Een demonstratie, die de Belgen zou moeten intimideren en hen zodanig bezig houden, dat zij van verdere uitvallen afzien.

Dit is alleszins mogelijk en slechts de tijd kan leren, wat de Duitsers tegen Antwerpen in de zin voeren, omdat men over uiterst weinig zekere gegevens beschikt. Er zijn echter ook aanwijzingen, die schijnen aan te duiden, dat, wat de Duitsers met Antwerpen beogen, meer dan een demonstratie is. Er is in de eerste plaats het feit, dat het grote hoofdkwartier iedere dag een bericht over de strategische toestand van Antwerpen uitgeeft, tenzij men aanneemt, dat dit geschiedt om aan dit krijgsbedrijf grotere betekenis te laten hechten dan het toekomt.

Voorts hebben wij gezien, dat de Duitsers bij hun opmars door Frankrijk er op uit zijn geweest tegelijkertijd alles in gereedheid te hebben gebracht voor een terugtocht, dat zij aan de Aisne sterke verdedigende stellingen hebben ingericht en daarachter weer hetzelfde gedaan hebben. Wordt een verdere ontwikkeling van het Duitse front in Frankrijk naar het noordoosten nodig, dan wordt Antwerpen voor de Duitsers uiterst gevaarlijk. Daar kunnen immers de bondgenoten voortdurend nieuwe strijdkrachten in gereedheid brengen, om de Duitse linies in de flank of de rug te bestoken.

Weliswaar hebben de Duitsers een aanzienlijke troepenmacht nodig om Antwerpen nu te vermeesteren en zal hun dat op aanmerkelijke verliezen komen te staan, maar deze verliezen wegen waarschijnlijk niet op tegen het gevaar dat hen in een later stadium van de oorlog uit Antwerpen zou kunnen bedreigen.

Voorts hebben de Duitsers bij de vermeestering van Luik, Namen en Maubeuge een betrekkelijk geringe hoeveelheid infanterie gebruikt. Ze hebben enige forten tot zwijgen gebracht en zijn vervolgens tussen de fortenlinie doorgedrongen. Al schijnt de stelling van Antwerpen veel sterker dan genoemde vestingen, de officiële Belgische berichten bevatten aanduidingen dat zij volgens dezelfde methode te werk willen gaan. Zo hebben we gisteren bericht ontvangen van een poging der Duitsers om tussen de forten Liezele en Breendonk door te dringen. Een telegram in dit nummer bevat een aanwijzing, dat zij bij Rumst iets dergelijks hebben beproefd. Bij Rumst, zo lezen wij, zijn de Belgische troepen 2 ½ uur met de Duitsers in gevecht geweest, waarop deze met grote verliezen aftrokken. Rumst nu, aan de samenvloeiing van Nete en Rupel, ligt ongeveer 3 km van Walem binnen de fortenlinie.

In de Tägliche Rundschau geeft een correspondent in het Duitse hoofdkwartier een beschrijving van de beschieting van het fort Embourg bij Luik. Volgens hem, zijn hier alleen Duitse mortieren van 21 cm tegen gebruikt, wat wel hieruit te verklaren zal zijn, dat Embourg een van de eerste forten was die vielen, en de 42 cm mortieren toen nog niet aangekomen waren. De Duitse granaten hadden met dat al diepe indrukken in de pantserkoepels achtergelaten. De wapening van het fort bestond uit twee kanonnen van 21 cm, 2 van 15 cm en 2 torens met stukken van 12 cm. Van een van die torens had een treffer de hele pantserkoepel afgelicht en het kanon ontwricht. De torens hadden, vervolgt de Duitse correspondent, goede stalen pantsers, maar waren van binnen niet modern ingericht. Zo werden de draaiinrichtingen en de liften voor de munitie niet door elektriciteit, maar met de hand bediend. De kanonnen waren tamelijk modern, maar de munitievoorraad was volkomen verouderd. Granaten en granaatkartetsen waren afkomstig uit tussen 1880 en 1890, de granaten waren nog met zwart

buskruit gevuld en voorzien van de ouderwetse lont, de hoeveelheid was groot genoeg, maar de hoedanigheid liet te wensen over.

Door zijn ligging was fort Embourg een muizenval. Het lag midden tussen de naburige forten Chaudfontaine en Bonnelles, maar deze twee lagen, door heuvelruggen gescheiden, er te ver van af, om Embourg afdoende te kunnen steunen.

Bovendien verheffen zich boven Embourg grotere hoogten, waarop bossen het uitzicht belemmerden. Een tussenwerk ontbrak volkomen. Alleen had het garnizoen in aansluiting aan het fort enige loopgraven gedolven. Toen de Duitse artillerie op Embourg gericht werd, was de beschieting gedurende 6 uur voldoende, om het geheel tot zwijgen te brengen. Van de 480 man van het garnizoen waren er 30 gesneuveld, het merendeel vluchtte het bos in en de rest gaf zich over.

Monteurs van Krupp hebben, zo besluit de berichtgever, het gehele fort nu weer in uitstekende staat van tegenweer gebracht.

Dagboek van de oorlog.

Brussel, negen september.

Stel u nu maar niet voor, dat Brussel, omdat het een druk, zij het dan ook tam garnizoen bezit, (vanochtend zag ik een jong officier, Baedeker in de hand, aan een aantal ongewapende soldaten de schoonheden van onze Grote Markt verklaren), stel u niet voor dat Brussel een Duitse stad geworden zou zijn. Behalve dat baron von der Goltz er in zijn proclamatie de nadruk op legde, geenszins te vragen dat wij van onze vaderlandse gevoelens afstand zouden doen: behalve dat aan de Duitse kommandantur niet eens de Duitse driekleur wappert; behalve dat de Duitse officieren allen hun best doen om Frans te praten en de soldaten al mooie vorderingen in het

Vlaams maken, kan ik u iets vertellen, waaruit blijken moge dat Brussel zo weinig Duits is, dat men er zelfs geen Duits geld kan uitwisselen, of dat dit althans met de grootste moeilijkheden gepaard gaat.

Om de handel te bevorderen, had burgemeester Max aan de bevolking de raad gegeven, Duits geld, tegen 1,25 frank per mark, te aanvaarden. Voor dat geld zou men er dan wel Belgisch kunnen krijgen. De burgervaderlijke raad werd gevolgd. Ziehier nu wat gebeurde.

Stel: iemand is in het bezit van drie briefjes van 100 mark, die hij graag te gelde wil maken. Hij loopt de enkele wisselaars af, die hun winketten nog openen: alle weigeren zijn bankpapier te aanvaarden, en geven hem de raad, zich tot de "Deutsche Bank" te wenden. De Deutsche Bank is open van 10 tot 12. Het getal der uitwisselaars is er zo groot, dat hij een eerste ochtend niet binnen geraakt. De volgende dag wacht hij van half tien, voor de nog gesloten deur, zijn beurt af. Honderden zijn hem voor, sommigen staan daar sedert acht uur. Nochtans komt hij kwart voor twaalf aan een winket terecht, waar men hem vertelt: 1°. In plaats van 375 frank (is gelijk aan 300 mark tegen 1 frank 25), krijgt gij slechts 374 frank, 30 centiemen; 2°. Wij betalen u in drie kasbons op de stad Brussel van 100 frank, plus in een briefje van ... 50 mark en verder in Belgische pasmunt; 3°. Kom morgen met uw 50-mark-briefje terug en breng Belgisch geld mee tot een gezamenlijk bedrag van 100 frank: dan krijgt gij nog een kasbon. 's Anderendaags dus, nieuwe reis naar de Deutsche Bank en even lang tijdverlies. Als ge er op klokslag twaalf uur uit komt met uw vierde bonnetje, snelt ge naar de Brusselse gemeentekas: ze is helaas juist gesloten. Ge kunt echter morgenvroeg terugkeren ... Ge doet het, verliest weer 2 uur; wordt eindelijk toegelaten, en krijgt voor uw vier kasbons ... 400 strookjes papier, die naar het schijnt elk één frank waard zijn.

Ik vat samen: om 300 mark uit te wisselen, verliest gij 4 maal twee à drie uur, laat ons zeggen een kleine 15 uur; gij hebt er 37 frank 50 centimes (100 frank min de 50 mark, die samen uw vierde kasbon uitmaakten) van uw mooie, Belgische klinkende geld aan verspild: en moogt dan nog heel blij zijn dat ge zo spoedig aan uw fondsen gekomen zijt, want de Deutsche Bank wisselt wel alle dagen Duits geld tegen bons der stad Brussel uit, maar de stad Brussel heeft vaste dagen waarop ze haar bons tegen papier van de Nationale Bank uitwisselt, en die dagen kunnen ver van mekaar af liggen ...

Uit dit alles zal u zonneklaar blijken, dat Brussel nog geen Duitse stad is.

Ik haast mij er aan toe te voegen, dat het al even moeilijk is een Belgisch briefje van 1000 frank uitgewisseld te krijgen. Zo dat men dan ook wel ten lange leste zou kunnen gaan twijfelen, of Brussel nog een Belgische stad is ...

Voor een financier is dit alles misschien zeer natuurlijk. Voor een doodgewoon mens is het eenvoudig fruikend. Het geld is er: men weet het, niemand twijfelt eraan. Waarom het dan echter niet in omloop gebracht, zij het dan nog in papiertjes van één frank? ...

10 september.

Dat zoniet de hoop op spoedige verlossing, dan toch de kalmte, of althans een berusting, die niets bitteres meer inhoudt, over Brussel is gedaald, is niet de enige reden, dat de straten der middenstad hun gewone drukte hebben hernomen. Er is te Brussel overbevolking. Van bij de gevechten om de forten van Luik heeft Brussel achtereenvolgend gastvrijheid verleend aan lieden uit Diest en uit Aarschot, uit Gembloers en uit Namen, uit Bergen en uit Leuven. De jongst-gekomenen waren Dendermonde en Aalst voor de komst van

de Duitsers ontvlucht. Meest voerlui, zag men in de aanvang dezer week hun armzalige benden, soms wel honderd man sterk, doelloos over de boulevards kuieren. Vele van die leden, voortgedreven door de schrik, weten noch waarin noch waaruit ... Anderen, die hier nu al een paar weken verblijf tellen, hebben op een of andere manier een schikking weten te treffen met het noodlot. Zij voelen zich ingeburgerd. Het eerste wat een burger doet is zich een vast plaatsje kiezen in een café, waar hij op vaste uren met zijn vrienden praten kan. Deze inwijkelingen hebben aan die natuurwet gehoor gegeven. Ik ken de vergaderplaats der Luikenaars en het koffiehuis de Leuvenaars. En hoop alleen dat ze weldra de oude herbergen der eigen vaderstad tot hun grote vreugde terug mogen vinden. Want al dreigt hier geenszins hongersnood, onnodige monden kan men er toch missen ...

Kwam de provincie naar Brussel, een deel van Brussel ging naar de provincie. Toen op 19 augustus de aankomst der Duitsers werd gemeld, vertrokken velen naar zee of naar Vlaanderen, waar de veiligheid hun groter voorkwam. Nu de Duitsers echter ook een goed deel van Vlaanderen hebben betreden, zijn vele van die vluchtelingen naar Brussel teruggekomen. Eén daarvan, die niets van een homerische heldin heeft, vertelt mij vandaag als volgt haar odyssee:

“Ik ben niet jong meer. Alleen met mijn twee dienstmeiden, had ik maar beter gevonden de kans van een ruwe bejegening te ontvluchten. Men kan nooit weten, nietwaar? We komen aan het station, 7 uur 's ochtends, de dag dat de Duitsers binnen zouden rukken. Aan het winket vraag ik kaartjes naar Oostende. Maar men zegt ons: “Haast u, de laatste trein staat op vertrek, ge zult later wel betalen!” We lopen, vinden plaats in een coupé, reizen af, komen eindelijk, na talloze keren te hebben gestopt, ter bestemming aan. Op zoek nu naar een hotel. Maar ge zijt er wel mee! Alles bezet door Duitse families uit de hoofdstad die, in afwachting van de loop der

gebeurtenissen hier rustig en gemoedelijk het vakantieleven slijten. En zeggen dat ik de Duitsers ontvlucht was! ... Wij komen eindelijk met ons drieën terecht in een mansarde, tegen duur geld. Trouwens, de prijs van alles, eetwaren als logies, ging hier weldra verdubbelen, te meer dat er aldoor maar meer vreemdelingen aankwamen uit Luik, uit Namen, uit Bergen, waar gevochten was geworden. Oostende was wel niet de mondaine stad van schrille weelde als vroegere jaren. Maar zaken worden er toch gedaan, en de oorlog zal op de "season" geen invloed gehad hebben ... Acht dagen ben ik in Oostende gebleven. Maar de Duitsers en de dure prijzen zijn mij te machtig geweest: ik ben naar Gent gegaan, waar alles nog in peis en vree heette te zijn. De stad heb ik echter triestig en somber gevonden. Het was of er een bedreiging in de lucht hing. De gegoede bevolking vreesde de gedwongen stakers van weverijen en spinnerijen, van metaalnijverheid en van docks al evenzeer als de Duitsers. Geen werk, geen brood. En eten moet men, kost wat kost ... Ik heb mijn intrek genomen in het Begijnhof. De vrede was er zo groot, dat hij mij beklemde. Zekere dag is een Zeppelin over de stad komen drijven. Er ontplofte zelfs een bom. Dan was het natuurlijk met de vrede gedaan. Hoe echter weer Brussel te bereiken, waar het trouwens vol Duitsers zat, en waarvan men te Gent vertelde dat de eetwaren er stukken van mensen kostten en al heel schaars gingen worden? Dan maar liever te Gent blijven ... tot het zondagochtend als een brandende lont door de stad liep: "Ze zijn daar! Ze zijn al te Zaffelare! Morgen staat Gent misschien in brand!" En wij konden niet vertrekken voor de maandag! ... Maandag heeft een sukkelende trein ons tot Oudenaarde gebracht. Vandaar heeft een boerenkar ons gevoerd naar Geraardsbergen, langs waar wij per spoor Ninove hebben bereikt. En van Ninove dan per stoomtram, naar Brussel. We waren 's ochtends om 5 uur uit Gent vertrokken; we zijn om 2 uur 's middags te Brussel aangekomen ... Ge zegt dat hier alles in kalmte verlopen is? Was ik maar gebleven! Ik ben er zowaar op vermagerd ..."

Aldus mijn oude juffrouw, die nu en dan opschrikte bij het gedonder van het kanon. Neen, dat tenminste hoorden zij aan zee niet. Ik stel haar gerust: ze went er wel aan, evenals wij. Ook is het vandaag verschrikkelijk.

Sedert gisterenavond, en heel de nacht door zijn troepen met zwaar geschut voorbijgetrokken. Men vecht, heet het, te Kampenhout, onder Mechelen, en juist in het bereik van het fort te Walem.

Een Duitse auto rijdt voorbij met wel honderd Belgische uniformen ...

11 september.

De dag der verrassingen.

Eerst deze: ik kom in het bezit van een Gents dagblad, dat ik met een frank betaal. Op straat durf ik het niet te ontplooiën: dat is veel gevaarlijker dan ge u voorstelt. Dat ik het op zak heb, is voor mij het bewijs dat Gent niet is ingenomen. Ik veradem ...

Aangekomen in een vertrouwd rustoord, waar geen Duitsers zitten, kan ik het gebeurde lezen. De Duitsers hebben inderdaad mijn geboortestad gespaard. Zij vroegen daarvoor 10 miljoen frank en 150.000 kilo haver. Het geld kregen zij niet, wel de haver. De Gentse paarden zullen het deze winter met hooi en stro moeten doen. Maar ze hebben aldus misschien de hemelse "Aanbidding van het lam" der Van Eyck's gespaard. De Gentse paarden heil!

Tweede verrassing: het offensief optreden van Frankrijk en Engeland en het lichte wijken der Duitse frontlinie: wij gaan eindelijk zien wat de verbondenen in hun schild voeren ... Intussen trekken de Duitsers langs Zuid-Vlaanderen, het land van Herman Teirlinck en Stijn Streuvels door, naar het noordwesten van Frankrijk, de Engelsen tegemoet. Het schijnt wel dat zij er voorlopig van afzien, Antwerpen

in te nemen. De troepen, die ze daarheen sturen, en die haast elke dag in schermutseling komen met Belgische soldaten, die naar het zuiden, op Brussel toe, veld schijnen te winnen, moeten dienen om te beletten, dat ons nog vrij sterk leger, het Engels-Franse zou gaan helpen ...

Derde verrassing: een nieuwe proclamatie, en wel de allervreemdste. Gisteren werd ons meegedeeld, dat de Oostenrijkers Lemberg uit pure mensenliefde in de handen van Rusland hadden laten vallen. Heden wordt officieel bericht, dat de Engelsen en Fransen met dumdukogels schieten, wat niet humaan is. Maar dat is voor ons, Belgen, het belangrijkste niet. Het belangrijkste is het volgende, dat ik letterlijk op de Nederlandse tekst afschrijf, u tevens een staaltje gevend van dat Nederlands:

“De vesting Luik is bestormt geworden naar een dappere verdediging. De Duitse regering betreurt ten zeerste dat de handelwijze der Belgische regering tegenover Duitsland bloedige botsingen veroorzaakt heeft. Duitsland komt niet als vijand naar België. Door de omstandigheden gedwongen, heeft het tegenover de militaire maatregelen van Frankrijk het harde besluit moeten vatten in België binnen te dringen en heeft het Luik moeten bezetten als steunpunt van zijn verdere militaire operaties. Nadat het Belgische leger door zijn heldhaftige weerstand tegen de grote overmacht zijn wapeneer op het schitterendste verdedigd heeft, verzocht de Duitse regering zijne Majesteit de Koning en de Belgische regering de oorlog te besparen. De Duitse regering verklaart zich bereid met België iedere overeenkomst te sluiten die zich op hetzij welke wijze met betrekking op haar uiteenzetting met Frankrijk laat verenigen. Duitsland verzekert opnieuw op het plechtigste dat het niet voornemens is geweest zich Belgisch gebied toe te eigenen, en dat het verre van deze bedoeling is. Duitsland is nog altijd bereid het

Belgisch koninkrijk onmiddellijk te verlaten, zodra de toestand van de oorlog het hem zal veroorloven.”

De proclamatie geeft verder het antwoord van België, in datum 13 augustus op het vredesvoorstel van Duitsland:

“Het voorstel ons door de Duitse regering voorgesteld herhaalt de vordering in het ultimatum van twee augustus uitgedrukt. Getrouw aan zijn internationale verplichtingen kan België alleenlijk zijn antwoord op dit ultimatum herhalen, des te meer daar sedert 3 augustus zijn onzijdigheid geschonden, een smartelijke oorlog in zijn gebied is gedragen geworden en de garantiemogendheden loyaal en onmiddellijk aan zijn roep om hulp hebben gevolg gegeven.”

Ziehier de mededeling, die het Duits militair gouvernement op elf september meent bekend te moeten maken. Hoe zij geïnterpreteerd moet worden, is voor mij niet zo heel licht uit te maken ...

De verwoesting van de kathedraal te Reims, na de verwoesting van Leuven, na Mechelen, heeft verscheidene Franse schrijvers op een zelfde denkbeeld gebracht. Zij willen, dat Duitsland, indien het in deze oorlog de nederlaag lijdt, vergoeding geeft voor wat het in de oorlog aan kunstwerken, architectuur en bibliotheekschatten vernietigd heeft. Met geld, zo redeneren zij, is hier niets goed te maken en zo menen zij, dat Duitsland met schilderijen en manuscripten zou moeten betalen. De musea te Berlijn, München, Dresden, Kassel, enzovoort, de wetenschappelijke boekerijen bevatten daarvoor de materie.

Léonce de Joncières, André Maurel, Arsène Alexandre, Armand Dayot zijn voorstanders van het denkbeeld.

Belgische vluchtelingen te Londen.

Men schrijft ons uit Anerley, een voorstadje van Londen, over het onderbrengen van de Belgische vluchtelingen, zoals dat in Londen geregeld is:

Wij hebben hier in Anerley thans het derde huis voor vluchtelingen ingericht. Morgen gaan we weer een troepje van Alexandra Palace in Londen afhalen. Daar worden zij ondergebracht tot een beter tehuis voor hen beschikbaar is. Mijn beetje Hollands komt me goed te pas, want de meesten spreken alleen Vlaams. Die uit de betere stand kan ik het beste verstaan, omdat hun Vlaams het meest op Hollands gelijkt.

Er zijn een veel roerende gevallen onder de vluchtelingen, vooral onder de laatst aangekomenen, die van hun brandende huis moesten vluchten en een week of zelfs 14 dagen in de bossen doorbrachten. Hun voeten zijn alle in slechte staat. Een zeeman bijvoorbeeld had zeer verwonde voeten, doordat hij vier dagen en nachten had moeten lopen. De zenuwen van de meesten zijn zeer in de war. We hebben dus een groot aantal zenuwpatiënten. Van vele vrouwen zijn of waren de mannen soldaten. Sedert 2 augustus hebben zij niet van hen gehoord. Zij vrezen dus het ergste en ze weten niet, wat er van hen en hun kinderen in de toekomst worden moet.

Een droevig geval is dat van een grootmoeder, die hier met een waarschijnlijk ongeneeslijke ziekte in het hospitaal ligt en die wel nooit naar België zal terugkeren. De grootvader, met zijn getrouwde blinde dochter, wiens man bij het leger bij Maubeuge was, mag haar dagelijks bezoeken met het vijfjarig kleinkind. De grootvader was een "propriétaire". Hij bezat een paar ton kapitaal en is nu zonder een cent. Hij had zich eerst 2 maanden voor de oorlog uit zaken teruggetrokken en voelde zich niet meer in staat opnieuw te beginnen. Onze hoofdkok is een Belgische schipper. Hij was de eerste vluchteling, die wij opnamen; ik ontdekte hem, huilend op de

treeplank van een spoorwagen zittend in het Charing-Cross-station. Hij sprak geen Frans, dus begon ik in het Hollands en dat fleurde hem op. Hij was de man met de verwonde voeten, en hij werd dadelijk op het station verbonden. Martinus, dat is onze kok, is een typische handige man, en hij is nu zo gelukkig als iets. Toen we hem vonden, was hij de hele dag aan het station geweest in de hoop zijn vrouw en kind tussen de vluchtelingen te vinden, en we hadden grote moeite om hem mee te krijgen, ofschoon we hem beloofden, dat wij zouden trachten zijn vrouw en kind te vinden en ook hier te brengen. Na 14 dagen hoorden wij, dat ze nog in Antwerpen waren.

Onze dokter doet prachtig werk, niet alleen als dokter, maar ook door bij zijn patiënten kleren en geld in te zamelen. Iedereen helpt trouwens. Tweemaal per week krijgen wij vis ten geschenke voor alle vluchtelingen; de was wordt kosteloos gedaan; de bakker geeft zijn brood voor ongeveer de halve prijs; de slaggers zenden voortdurend vlees, en alle mogelijke giften komen van verschillende zijden. We hebben al heel wat geld en nog bijna geen uitgaven gehad, omdat onze voorraad steeds door geschenken wordt aangevuld. De huizen zijn kosteloos afgestaan, zelfs de reparaties worden door de aannemer van onze kerk kosteloos uitgevoerd. Alle mogelijke grote firma's geven wat nodig is, bv. de hele inrichting der huizen. Kleding ontvangen wij bij massa's, daarvoor bestaat een subcommissie, evenals voor het linnen, waarvan wij een massa hebben, doch dekens komen wij voor de winter nog te kort.

We hebben ook enige Russen gehad, maar toen die weer gezond en wel waren, en behoorlijk gekleed, hebben wij ze naar een Russisch tehuis gezonden, omdat wij het toch beter vonden de nationaliteiten niet te mengen.

Ook de gezinnen van onze soldaten en zeelieden worden geregeld bezocht in overleg met het departement van oorlog en het Prins-van-

Wales-fonds. We moeten de gezinnen opbeuren, informeren of ze voldoende voedsel hebben en een bedrag uitbetalen in verhouding tot het aantal kinderen, en ook in verband met het bedrag, dat ze van het departement van oorlog krijgen.

Dezer dagen gingen wij met een 25 vluchtelingen naar het Cristal Palace, waar wij vrij entrée hadden. De admiraliteit heeft daarop nu beslag gelegd en er zijn honderden matrozen. Het enthousiasme tussen de zeelieden en de vluchtelingen was roerend; voortdurend geroep "Vivent les Belges!" "Vivent les Anglais!" Mijn arm werd stijf van het handjes geven, omdat de zeelieden dachten, dat ik ook een van de vluchtelingen was. Martinus ontmoette drie zeelieden, met wie hij eens in Alexandrië was geweest. We hadden moeite, er hem vandaan te krijgen. Ik had een klein kind bij mij: een van de matrozen omhelsde het kind en spelde het een email broche op het jurkje. Het was bepaald roerend. Gisteren speelde het Leger des Heils voor de vluchtelingen en ik behoef niet te zeggen, dat de vier volksliederen indruk maakten. Iedereen was ontroerd, zowel de vluchtelingen als de commissieleden.

Voor de handige mannen en vrouwen is er genoeg te doen in de tehuizen. De vrouwen, die te oud zijn om huiswerk te verrichten, doen naaiwerk. Iedereen heeft een taak. Een man van Hombeek, die de hele week op de boerderij werkte, behalve zaterdags, wanneer hij barbier was, heeft zich ook hier met die taak belast.

Zoals het hier te Anerley is, is het in vele voorsteden van Londen.

Berlijn, 1 oktober. Het grote hoofdkwartier meldt vanavond dat de aanval op de stelling van Antwerpen met succes wordt voortgezet.